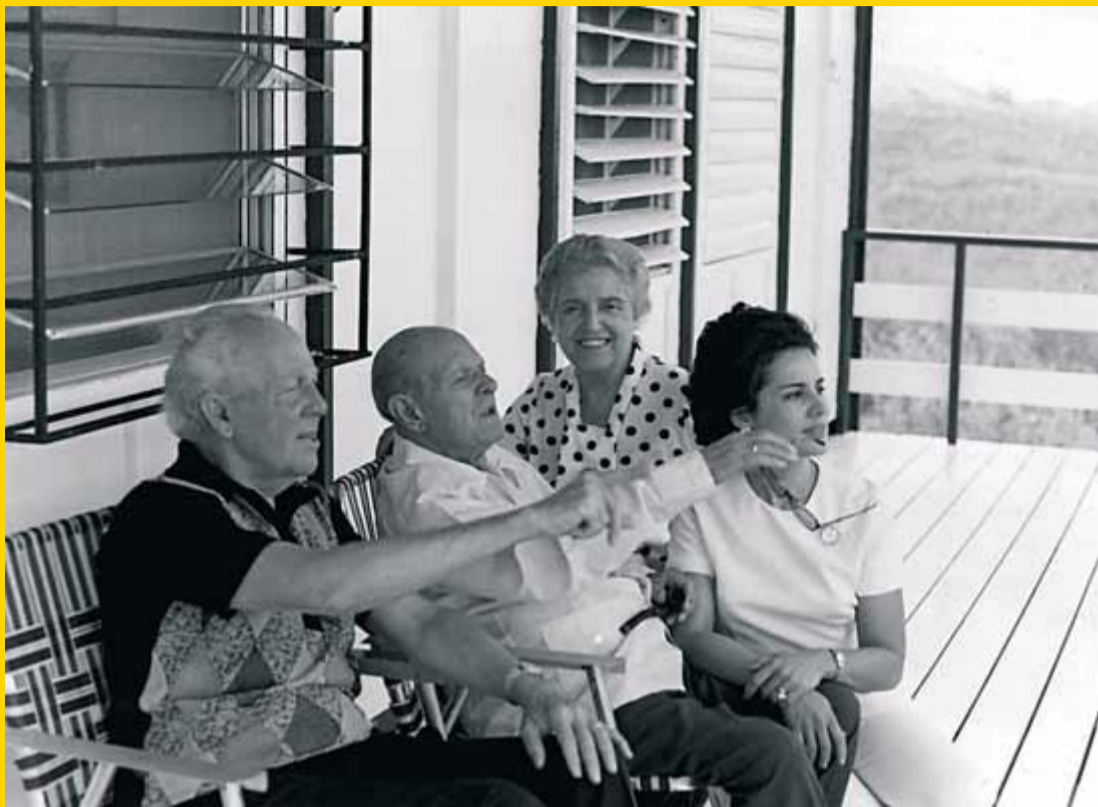

Reportatge | Text: Montse Frisach

ARXIU FAMILIA TRUETA

ARXIU FAMILIA TRUETA

Els matrimonis Trueta i Casals a Puerto Rico el 1973. La imatge dels dos amics sols també és del 1973 a Puerto Rico. A dalt, als anys 50 a Prada de Conflent

“Estimat doctor Admirat mestre”

Pau Casals i Josep Trueta, dos símbols de l'exili català, van mantenir una sòlida amistat, tal com reflecteix el seu epistolari, que ara surt a la llum per primer cop i del qual oferim unes mostres

Pocs catalans han estat tan a prop d'obtenir el premi Nobel com Pau Casals (1876-1973) i Josep Trueta (1897-1977), dues personalitats marcades per l'exili i unides per una sòlida amistat, tot i la diferència d'edat -21 anys- que els separava. Les 79 cartes que s'han conservat de la seva relació entre 1939 i 1973 són el valuós testimoni d'uns homes que, a partir de la seva notorietat com a artista i científic, van defensar sempre les causes de la democràcia, la llibertat i la dignitat de l'home, i ho van fer des d'una catalanitat insubornable. “És difícil trobar-se amb

dos catalans més universals que Casals i Trueta i que aquesta definició realment no sigui exagerada”, escriu Quim Torra, l'editor i curador de l'obra que ara recull aquestes missives inèdites, un tast de les quals oferim en exclusiva per als nostres lectors.

Pau Casals · Josep Trueta. Estimat doctor / Admirat mestre és el títol del llibre que publica Acontravent, un treball que ha tingut el suport del Memorial Democràtic. Compta amb pròlegs d'Amèlia Trueta, filla de Josep, i Marta Casals Istomin, vídua de Casals. A través de les lletres que van crear-se el violoncel·lista i el metge, es pot copsar el pols de l'evolució de l'exili català, si més no d'un cert exili: com diu Torra, el de dos patriotes tossuts i allu-

nyats de les lluites partidistes, dels gestos buits, les superficialitats i els escarafalls inútils. “El que enlluerna d'aquests dos grans homenots: el compromís amb una pàtria, lligat a la vindicació d'uns ideals; el combat contra la mediocritat i la mesquinesa; la cultura de l'esforç; l'èxit entès en clau de col·lectivitat nacional”, escriu Torra, per qui el seu llegat moral és “el valor de saber que no som res si els homes no som lliures”.

El gener de 1939, Casals havia acabat de rebre el títol de doctor *honoris causa* per la Universitat de Barcelona i s'havia exiliat a Prada de Conflent. Trueta va passar la frontera la nit del 6 de febrer de 1939 i ben aviat va ser contactat per agents del govern

britànic. El 27 de febrer arribava a Anglaterra acompanyat de la seva esposa, Amèlia Llacuna. Casals, que ja gaudia de fama internacional, es va acabar convertint, recorda Torra, en “l'home símbol de la pau i la llibertat”, i en un públic detractor del general Franco. Trueta, a partir de la seva tècnica per guarir ferides de guerra, va esdevenir una eminència des d'Oxford, on va seguir investigant (la seva troballa de la doble circulació renal el va acabar de convertir en eminència) i impartint classes.

Tret d'una breu carta de Casals a Trueta del març de 1939, la correspondència més regular comença a finals de 1944, quan s'albira el final de la Segona Guerra Mundial, un moment esperançat per als exiliats, convençuts que les potències aliades faran caure el dictador espanyol. És el moment en què Trueta escriu el seu famós *The spirit of Catalonia*, que dedica precisament a Casals. Anglòfil entusiasta, només acabada la contesa bèl·lica Casals va cór-

rer a participar en una gira de concerts a Anglaterra, on va aconseguir un sorollós èxit.

Però quan el llibre va sortir publicat, les coses ja havien canviat. Fins al 1955, les cartes són sovintejades i s'hi constata la forta decepció de totes dues personalitats, però especialment de Casals, per l'abandonament de la causa de Catalunya i la democràcia. De fet, el lector pot veure el dolorós i conscient procés que va portar Casals a optar pel silenci com a violoncel·lista com a forma de protesta i a mantenir el seu compromís d'ajut als exiliats menys afavorits. Malgrat les peticions de Trueta -sempre més optimista i possibilista sobre un eventual tomb polític- perquè trenqués la seva decisió i fes servir la seva música com a eina de denúncia, Casals es va mantenir ferm: “No comparteixo els vostres optimismes, malauradament. El meu ressentiment continua essent el mateix”, li escriu Casals a Trueta en una breu missiva el dia de Nadal de 1946. Ni la situació canviarà ni tampoc ho farà Ca-

Carta de Pau Casals a Josep Trueta
Villa Colette, Prada
Nadal de 1944

Estimat amic,
Amb quin goig i agraïment rebo la vostra carta del 3 de novembre. Jo també he pensat en vos, especialment en els moments de gran perill dels primers temps de la guerra [Segona Guerra Mundial]. A més, hem pensat en vos tots els catalans orgullosos del vostre nom, de les vostres magnífiques aportacions pel bé de la humanitat. La vostra glòria ho és per tots nosaltres. Visca Catalunya!

Sí, aviat ens podrem abraçar a casa nostra. A mida que s'acosta aquest inefable moment augmenta el desig i la impaciència al punt de no poder pensar en res més. És així que abans de fer plans de viatges per Europa, sento l'absoluta necessitat de retrobar Catalunya, veure els meus i la meua casa de Sant Salvador. Per tant, ja podeu suposar amb quin delit penso en la meua visita a Londres i París, i tantes ciutats estimades per on ha passat el sofriment i devastació.

Envejo els catalans que es troben en aquesta mai prou estimada i admirable Anglaterra. Jo sóc, perquè la conec, dels que no han dubtat d'ella en cap moment. Que prendria, a costa de sacrifici màxim, la responsabilitat i la protecció dels altres pobles, conscient de la seva grandesa en tots sentits.

Amb ocasió dels meus 60 anys al Royal College, la BBC i altres institucions m'oferiren un emocionant banquet d'homenatge. Vaig acabar el meu parlament de regreïament dient que en el nostre conflicte i en els que vindrien possiblement per tot Europa, nosaltres, els catalans, ho esperàvem tot d'Anglaterra.

Bones festes, estimat amic. A reveure ben aviat.
Afectuosos records als amics.

Vostre,
Pau Casals

sals. L'any següent hi torna: "Sí, decepció, resignació, desesper. Aquest és el nostre guany per haver-ho sacrificat tot creient com uns babaus en la dignitat i principis morals dels Estats Units i Anglaterra". I encara, el 17 de juliol de 1949, en una missiva en què felicita Trueta per haver estat nomenat professor d'Oxford: "El nomenament excepcional em dóna una grandíssima alegria i orgull de català i amic. Felicitacions de cor a vostè i als seus estimats. Felicitació a Catalunya! Llàstima que el govern d'aquest país (Anglaterra), on la gent són tan bons i comprensius, ens hagi fet tant de mal. Per molt que em dolgui no tornaré més a Anglaterra. Jo, que he respectat i estimat tant aquesta Anglaterra!, que li he tingut sempre confiança cega. Quina pena em fa ara d'haver de constatar que és a la feblesa moral d'aquest país que devem la continuació de la desgràcia de Catalunya i de tot Espanya".

La correspondència conté altres curiositats, com ara quan Casals elogïa Cambó a la seva mort, tot i

l'actitud tan diferent que havien pres l'un i l'altre durant la Guerra Civil: "Segueixo amb emoció cada emissió catalana de la BBC. He escrit a l'amic Manyé [Josep Manyé va treballar a la BBC amb el pseudònim de Jorge Marín, amb les emissions catalanes, que van tirar endavant malgrat les protestes del règim franquista i de personalitats de l'exili com Salvador Madariaga]. Li he demanat que es parli de la gran figura d'En Cambó. M'ha impressionat la seva mort. Com a vos, segurament, i com a tots els catalans conscients", escriu el 7 de maig de 1947. També resulta rellevant el seu desacord amb l'Orfeó Català, que va trencar el seu silenci en ser legalitzat pel franquisme el 1945 i que el 1949 va actuar davant Franco i l'any següent a Madrid: "Per primera vegada en 15 anys, he rebut de l'Orfeó un mot de salutació o cortesia. En Millet, el seu director, m'ha escrit, no per a demostrar cap mena d'adhesió o simpatia per la meua actitud sinó per a anunciar-me els pròxims concerts de l'Orfeó a París, prepa-

ració, probablement, per a demanar-me quelcom; conegut procediment del catalaníssim Orfeó [...] però no puc oblidar la baixesa de la visita de l'Orfeó a Madrid [23 de maig de 1952] que constitueix un insult a Catalunya". (Casals també va tenir una forta enrabada amb l'entrada d'Espanya a la Unesco: "No li parlo de la vergonya del que ha passat a la Unesco [18 febrer 1953].")

En fi, que les cartes donen molt de sí. Les de Trueta es conserven a l'Arxiu Nacional i les de Casals, a la Biblioteca de Catalunya. La majoria de les del doctor són mecanografiades, les del músic, normalment més breus, manuscrites. Els textos estan puntejats amb informacions intercalades sobre aspectes com la participació de Trueta al Consell Nacional de Londres, les emissions catalanes de la BBC, la campanya per al Nobel de la pau de Casals o les diverses activitats en favor de la cultura catalana, des de la recuperació de l'editorial Proa fins als Jocs Florals itinerants.*

Carta de Josep Trueta a Pau Casals
Overmead, Oxford
29 de maig de 1945

Estimat mestre Casals,

Estic molt content de veure l'expectació que ací ha produït la nova de la vostra vinguda. M'han dit que a l'Albert Hall ja hi ha l'anunci del vostre concert per al 27 (o 28?) de juliol.

A la meua esposa i jo ens ompliria de joia que volguéssiu acceptar la nostra hospitalitat ací a Oxford; crec sincerament que a part de Londres, Oxford és el centre més influent del país, no pas degut a la vella tradició universitària, sinó al fet d'haver-se centrat ací durant la guerra, un tal nombre de serveis de l'Estat de tipus consultiu. El professorat universitari ha esdevingut la millor pedrera d'homes entesos que tanta part han pres en plantejar la victòria. Pel fet que jo visc ací fa més de cinc anys i estic associat a la Universitat, els bons amics que tinc ací estan prou convençuts que en un lloc més o menys ignot hi ha una petita terra que porta el nom de Catalunya. Però moltes vegades penso que potser em prenen per un romàntic enyorat. Ara mateix l'Oxford University Press està imprimint un llibre que he escrit a les poques hores de lleure de què he disposat, el títol del qual és 'The spirit of Catalonia'. Intento presentar als anglesos la nostra modesta però digna contribució al desenvolupament del pensament occidental. Crec que faríeu un gran bé al que tant estimem si poguéssiu venir a esmerçar uns dies a Oxford i, encara més, si poguéssiu homenatjar aquest lloc de llum i de veritat que viu reclòs entre parets centenàries, donant un concert aquí.

Sé que tots els catalans que estimen la Pàtria volen gaudir de la vostra presència i us preparen un sopar d'homenatge. M'han dit que es desplaçaran de per tot arreu per a assegurar-vos al vostre costat.

Crec que us haig de posar en guàrdia per si us arriben cants de sirena d'un grup de nois que signen com a membres d'una Llar Catalana que és *Llar* de tot menys de catalans. És una secció d'una entitat espanyola que no ha ajudat pas gens a incrementar el nostre prestigi i que intentà fer amb mi quelcom del que els hi agradaria fer amb vos. És a dir, servir-se del vostre nom per a finalitats polítiques, del tot allunyades de la vostra mentalitat.

M'agradaria molt conèixer la data de la vostra vinguda. Mentrestant, rebeu l'afecte de la meua esposa i meu.

Vostre,
J. Trueta

Carta de Pau Casals a Josep Trueta
Villa Colette, Prada
17 de novembre de 1946

Estimat amic,

Gràcies per la tramesa del seu llibre.

Dir-li que estic content, que el felicito i quant agraeixo la dedicatòria d'aquest llibre és dir-li ben poca cosa.

Deixant de banda la part tècnica del seu treball: erudició, estil, forma, perfecte al meu entendre, aquest llibre publicat en les circumstàncies actuals, tan tristes, tan injustes per a nosaltres, i publicat a Anglaterra, és una inspiració de la que, potser, ni vostè mateix se n'adona.

Els governs de les nacions més responsables ens tracten com a quantitat negligible fins al punt de passar per sobre de la moral, de la justícia, de tots els sentiments humans.

El seu llibre representa la més digna de les protestes dient a les nacions en qüestió, en la seva llengua, quin és l'esperit de Catalunya. Això a mi m'emociona, com hauria d'emocionar a tots els catalans capaços de sensibilitat patriòtica.

Amb records afectuosos a tots els seus, i també de part de la Sra. Capdevila. L'abraça afectuosament el seu amic.
Pau Casals